

# SLOVENŠČINA

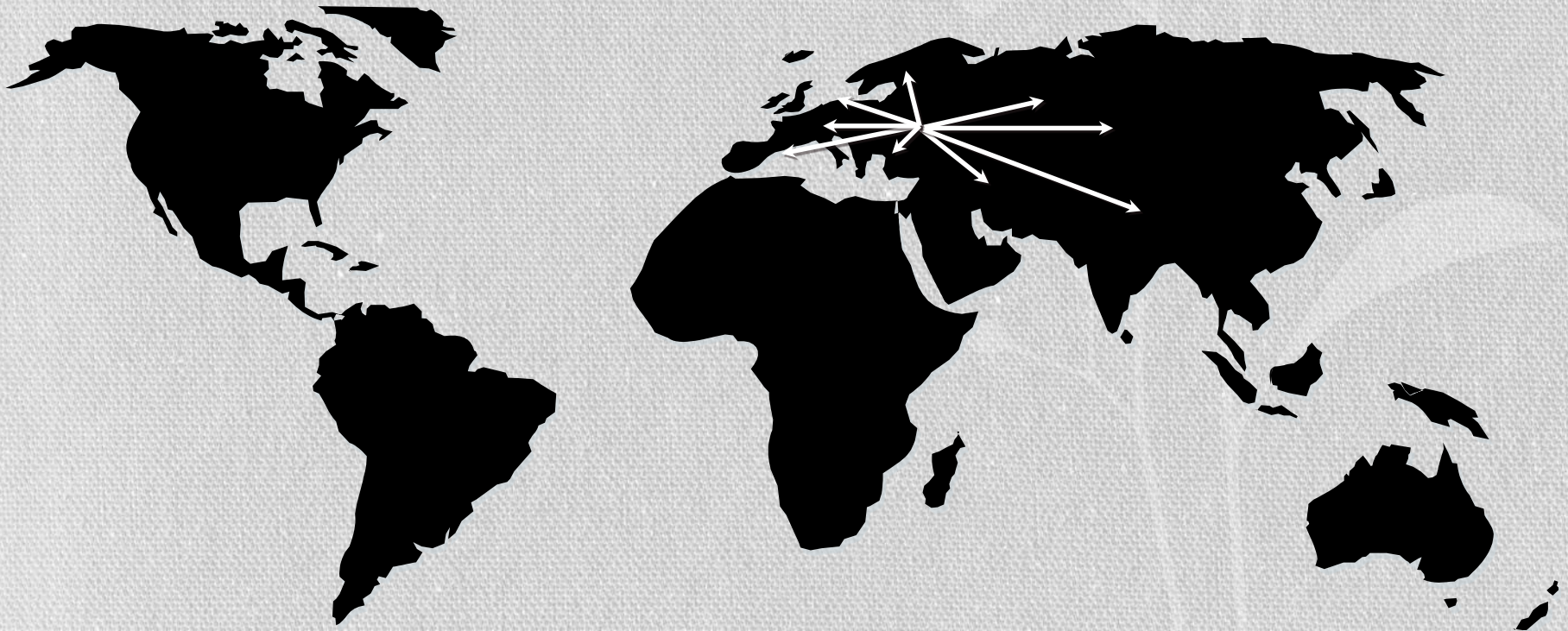
## JEZIK IN NJEGOV RAZVOJ

- **Izvor slovenskega jezika** (indoevropski jeziki, praslovanščina, stara cerkvena slovanščina)

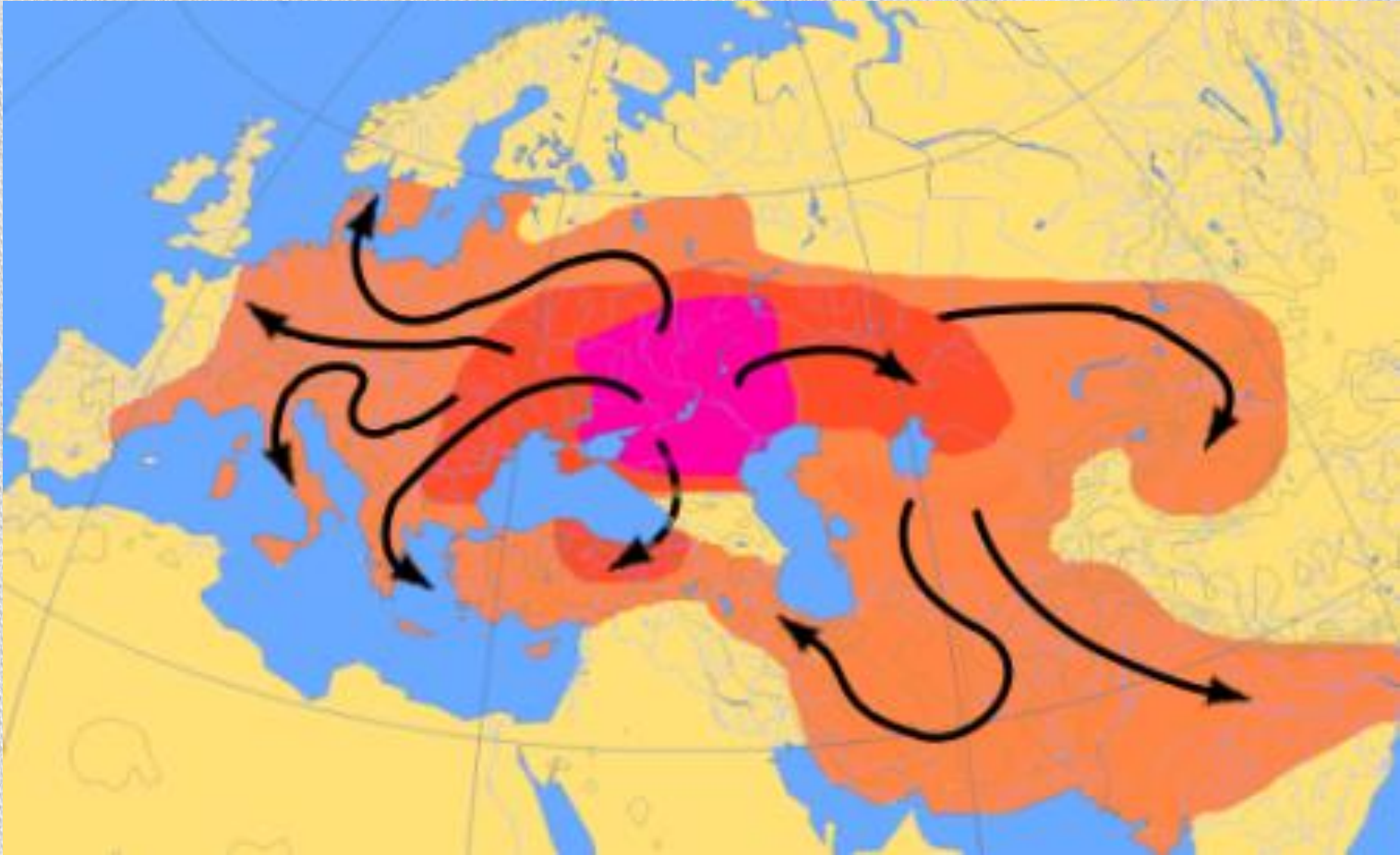


# INDOEVROPSKI PRAJEZIK - INDOEVROPŠČINA

- Prednik večine današnjih evropskih in nekaterih azijskih jezikov.
- Govoril se je sredi 3. tisočletja pr. n. št. v Evropi in Aziji, kasneje se je razširil tudi po drugih deželah in celinah.
- Ni pisnih virov, rekonstruiramo ga lahko s primerjalnimi metodami med današnjimi in že izumrlimi indoevropskimi jeziki – primerjalno jezikoslovje.



## Prikaz selitev praindoevropskih ljudstev v obdobju 4000 - 1000 pr. n. št.

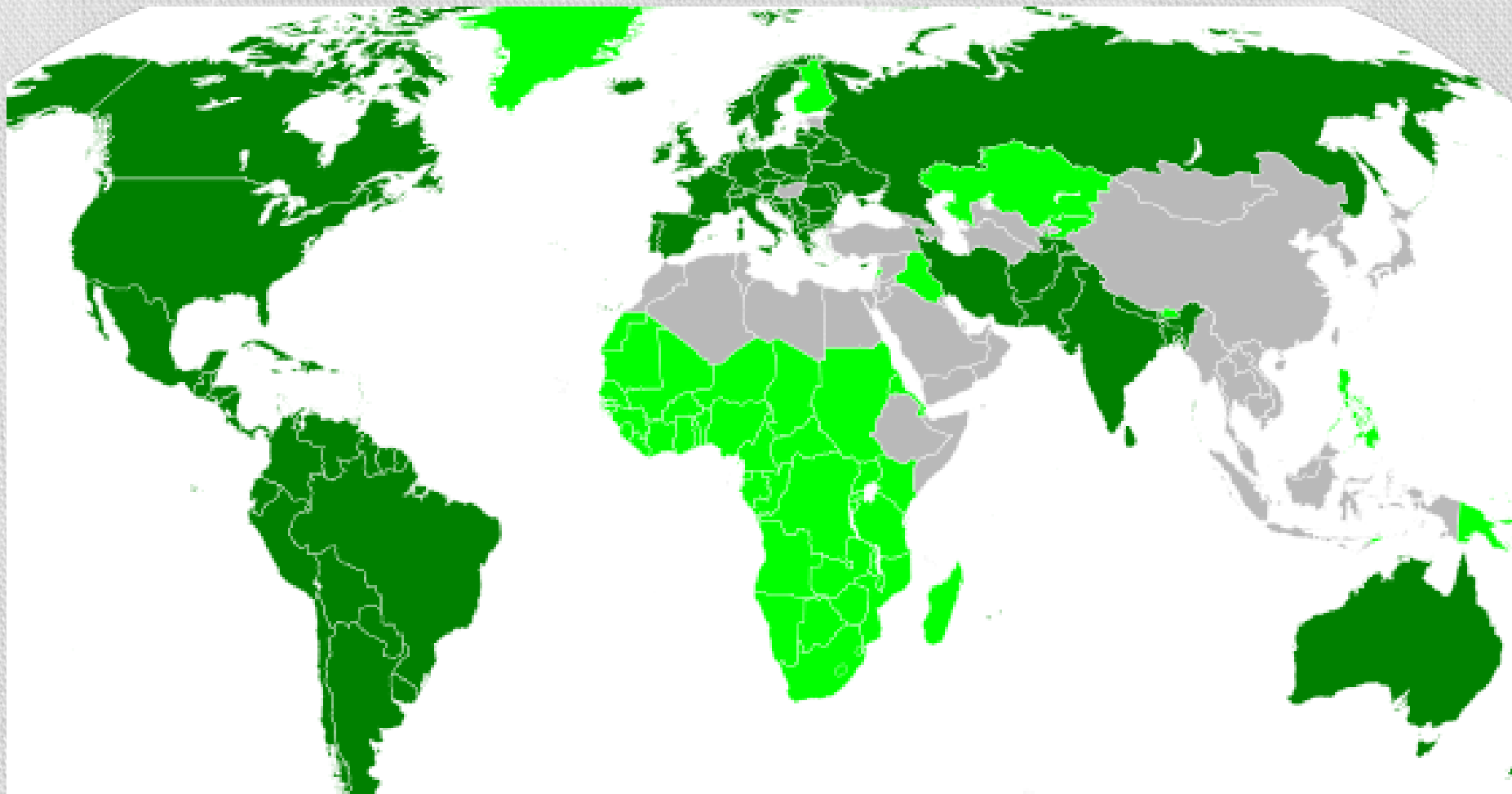


- rdeča - območja, ki naj bi jih praindoevropska ljudstva poselila do okoli 2500 pr. n. št.
- oranžna - območje razširjenosti do okoli 1000 pr. n. št.

- Ljudje, ki so govorili indoevropski prajezik, so si začeli iskati nova naselitvena področja – v novem veku so poselili še Ameriko, Avstralijo, Novo Zelandijo in južno Afriko.
- Plemena v novih domovinah izgubijo stike, jezik se razvija po svoje, vedno večje razlike, ostajajo pa sorodnosti.

<i>Slov.</i>	<i>Rus.</i>	<i>Nem.</i>	<i>Angl.</i>	<i>Lat.</i>	<i>Staroind.</i>
<i>brat</i>	<i>brat</i>	<i>Bruder</i>	<i>brother</i>	<i>frater</i>	<i>bhrata</i>
<i>mati</i>	<i>mat</i>	<i>Mutter</i>	<i>mother</i>	<i>mater</i>	<i>matar</i>

- Iz indoevropščine se razvijejo številni novi jeziki. Delimo jih na **vzhodne ali satemske** in **zahodne ali kentumske**.
- Poleg indoevropščine obstajajo tudi drugi prajeziki, iz katerih so se razvile druge jezikovne družine (npr. ugrofinski jeziki).
- Jeziki, ki jih ne moremo uvrstiti v nobeno jezikovno družino, so izolirani jeziki (npr. baskovski jezik).



- **temno zelena:** države, v katerih večina prebivalstva govori indoevropske jezike
- **svetlo zelena:** države, v katerih ima manjšinski indoevropski jezik status uradnega jezika
- **siva:** drugi prajezik

# DELITEV INDOEVROPSKIH JEZIKOV

## irokus

### GLASOVNI RAZVOJ ŠTEVILKE STO

- Po glasovnem razvoju indoevropskega izraza za številko 100 delimo indoevropske jezike na **vzhodne ali satemske** in **zahodne ali kentumske**.

Indoevropski prajezik: *k'mtóm* (sto)

#### KENTUMSKA SKUPINA: k' – k/h

grško	<i>hekatón</i>
latinsko	<i>centum</i> (izg. <i>kentum</i> )
nemško	<i>hundert</i>

#### SATEMSKA SKUPINA: k' – s/š

indijsko	<i>ś'atám</i>
iransko	<i>satem</i>
praslov.	<i>sъto</i>

# KENTUMSKA SKUPINA

```
graph TD; A[KENTUMSKA SKUPINA] --> B[germanski jeziki]; A --> C[romanski jeziki]; A --> D[keltski jeziki]; A --> E[grški jezik]; B --> B1[nemški]; B --> B2[angleški]; B --> B3[nizozemski]; B --> B4[flamski]; B --> B5[danski]; B --> B6[norveški]; B --> B7[švedski]; C --> C1[italijanski]; C --> C2[furlanski]; C --> C3[retoromanski]; C --> C4[provansalski]; C --> C5[francoski]; C --> C6[španski]; C --> C7[katalonski]; C --> C8[portugalski]; C --> C9[romunski]; D --> D1[irski]; D --> D2[bretonski]; D --> D3[velški]; D --> D4[škotski]; E --> E1[grški jezik];
```

## germanski jeziki

nemški  
angleški  
nizozemski  
flamski  
danski  
norveški  
švedski

## romanski jeziki

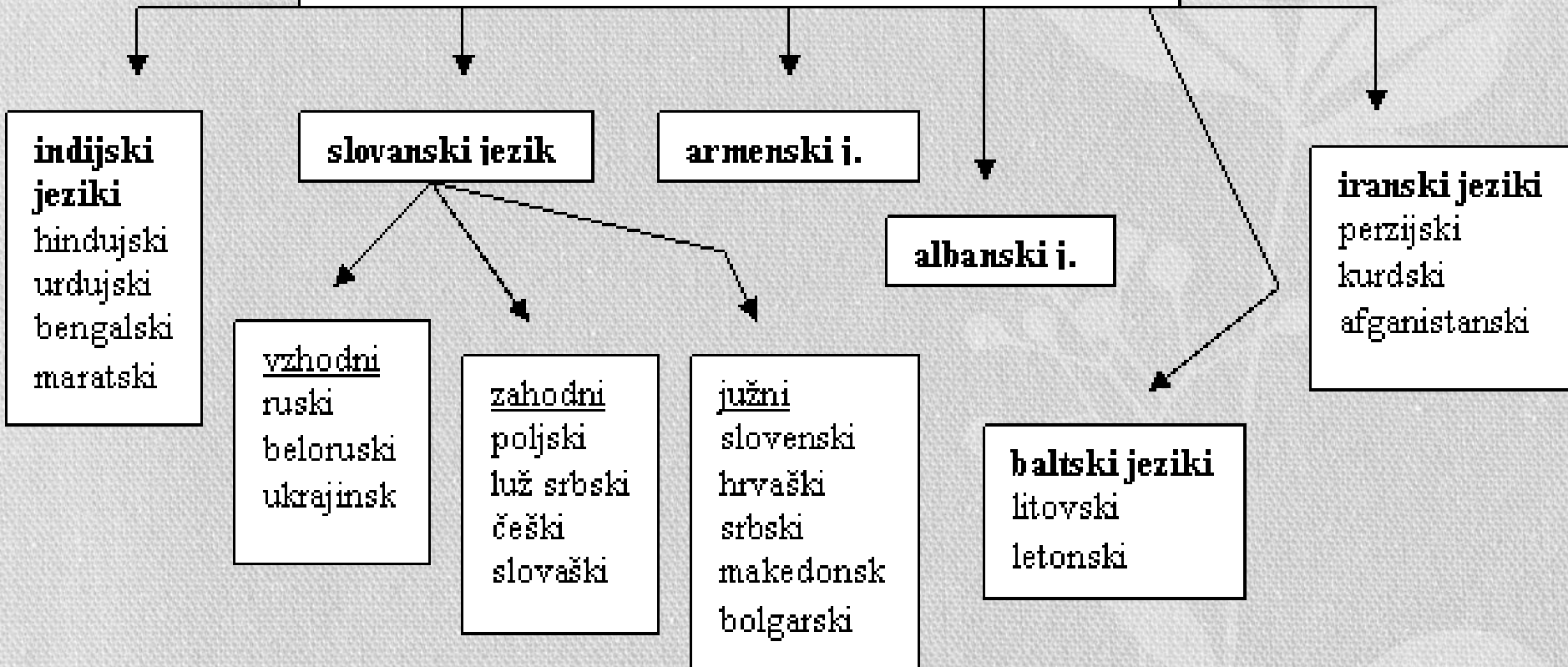
italijanski  
furlanski  
retoromanski  
provansalski  
francoski  
španski  
katalonski  
portugalski  
romunski

## keltski jeziki

irski  
bretonski  
velški  
škotski

## grški jezik

# SATEMSKA SKUPINA



## UGROFINSKA SKUPINA:

- Madžarski
- Finski
- Estonski
- Laponski
- Karelski

## BASKOVSKI JEZIK

## TURŠKI JEZIK

# PRASLOVANŠČINA

- Med 5. in 7. st. pr. n. št. se je razvila iz indoevropščine.
- Govorili so jo v porečju rek Dnjeper, Dnjester in Visla, med Baltskim in Črnim morjem.

## LASTNOSTI PRASLOVANŠČINE

1. **trd in mehčan izgovor soglasnikov**, npr. l, t, p - l', t', p'; ohranjeno npr. v ruščini);
2. **zakon o odprtih zlogih**: vsak zlog se je moral končati na samoglasnik, npr. otбсб, potб (otec, pot);
3. **dva različna polglasnika** - trdega, imenovanega jor (ъ - živъ), in mehkega, imenovanega jer (б - potб);
4. **dolgi ě** - imenovan jat; ohranjen v češčini;
5. **nosna samoglasnika** ę (peřta) in o (roka), ohranjena v poljščini;
6. **dva različna i-ja** – mehki i (zavistб) in trdi y - jeri (synъ), ohranjeno v ruščini, poljščini in češčini.

S selitvijo praslovanskih plemen na **V, Z in J** se njihov jezik razcepi na **narečja**, iz njih se razvijejo **slovanski jeziki**.

- **VZHODNI:**

ruski, beloruski, ukrajinski;

- **ZAHODNI:**

poljski, češki, luž. srbski, češki, slovaški;

- **JUŽNI:**

slovenski, hrvaški, srbski, makedonski, bolgarski;

Predniki Slovencev so prišli na današnje ozemlje že v **2. polovici 6. st.**

Do 9. st. so poselili ozemlje, 3x večje od današnjega.

Praslovanska govorica se **oddaljevala od praslovanščine**, oblikuje se **nov jezik**, ki pa ohrani **posebnosti prednika** (*npr. dvojina*).

# NASELITEV SLOVANOV NA OBMOČJU DANAŠNJE SLOVENIJE



- V 6. stoletju so se v izpraznjenem panonskem prostoru, od koder so se proti Italiji odpravili Langobardi, naselili Slovani in Avari. V preseljevanje proti jugozahodu so jih pognali Huni.

# STARA CERKVENA SLOVANŠČINA (SCS)

- Prvi slovanski knjižni jezik, ki ga v 9. st. oblikujeta duhovnika Ciril in Metod za oznanjanje krščanske vere;
- jezik nekaterih najstarejših slovanskih jezikovnih spomenikov, nastalih v 2. polovici 9. stoletja
- opirala se je na živo slovansko narečje, ki so ga govorili severno od Soluna.
- pisava je bila **glagolica**, ki jo je na podlagi grških začetnih črk ustvaril Ciril; ime je dobila po besedi *glagolati* (govoriti). Začel je prevajati osnovne verske knjige v starocerkvenoslovanščino.
- črk je imela toliko, kolikor je bilo fonemov, tj. različnih slovanskih glasov, ki so lahko razločevali pomen besed.

*Velikomoravski knez Rastislav je leta 862 poslal bizantinskemu cesarju prošnjo za škofa, ki bi ustanovil moravsko cerkev. Poslali so dva izobražena misijonarja iz okolice Soluna, brata Cirila/Konstantina in Metoda. Konstantin in Metod sta se nekaj časa mudila pri knezu Kocelju v Panoniji. Kocelj je staro cerkveno slovanščino vzljubil in dal bratoma okrog 50 učencev, da bi jih v tem jeziku izobrazila.*

- Med Moravani in Kocljevimi Slovani sta Ciril in Metod prevzela v svoj knjižni jezik nekaj besed, ki so značilne samo za Slované, živeče na robu Panonske nižine, ne pa tudi za makedonske Slované.
- Te besede imenujemo **panonizmi**.
- Cirilico pripisujejo Klimentu Ohridskemu. Vpeljal jo je car Samuel že v 10. stoletju.
- ime je dobila po Cirilu (Konstantinu), ker so jo dolgo časa pripisovali njemu.
- uporabljajo jo še vedno:  
Bolgari, Makedonci, Srbi, Črnogorci, Rusi.



O govorni podlagi SCS obstajata 2 teoriji: panonska teorija in makedonska teorija:

## **PANONSKA TEORIJA**

- Na podlagi panonizmov sta Kopitar in Miklošič mislila, da je bila živa govorna podlaga stare cerkvene slovanščine govorica panonskih Slovanov, do določene mere poznejših Slovencev.

## **SOLUNSKA/MAKEDONSKA TEORIJA**

- Šele naš jezikoslovec Vatroslav Oblak in Miklošičev naslednik, Hrvat Vatroslav Jagić, sta dokazala, da je stara cerkvena slovanščina slovansko narečje iz okolice Soluna.



# NASTANEK SLOVENŠČINE

- 2. pol. 6. st. – slovanski narodi začnejo poseljevati V Alpe in porečja tega območja
- 9. st. – poseljevanje je na vrhuncu

- Dve politični tvorbi naših prednikov:

**KARNIOLA** (Posavje)

**KARANTANIJA** (7. in 8. st.; Gosposvetsko polje, Krnski grad, Gospa Sveta; del Samove plemenske zveze; 743–745 - knez Borut prizna nadoblast Bavarcev; 788 Karel Veliki priključi Bavarsko k frankovskemu kraljestvu).

## Pokristjanjevanje

- z Bavarske, kjer sta se s tem seznanila Gorazd (Borutov sin) in Hotimir (nečak);
- intenzivno v 8. st.
- knez Rastislav (brata Ciril in Metod; starocerkvena slovanščina)



- Vzroki za nastajanje različnih slovanskih jezikov:
  - mešanje s staroselci, stiki z neslovanskimi sosedi.
- Pradomovina današnjih slovanskih narodov je Zakarpatje, območje današnje tromeje med Poljsko, Ukrajino in Slovaško.
- V 9. st. so bili naseljeni po vseh vzhodnih Alpah (na V do Dunaja, na Z do Salzburga) in delu Panonske nižine (do Blatnega jezera).
- Ob prihodu v Alpe in Kras so še govorili praslovanski jezik, dokaz za to so imena krajev in rek (Ptuj, Celje, Sava ...).
- Kasneje se je praslovanska govorica spreminjala in dobivala poteze novega jezika.
- V Brižinskih spomenikih (10. st.) so glasovne posebnosti praslovanščine le deloma uporabljene, v Celovškem in Stiškem rokopisu (14, 15 st.) pa jih sploh ni.
- Slovenščina je bila v tistem času že samostojen slovanski jezik, ki je bil že razcepljen na narečja.

**Pri določanju izvora besed si lahko pomagamo tudi z etimološkim slovarjem. Oglejte si razlago gesla *lipa* v Slovenskem etimološkem slovarju Marka Snoja.**

*lípa* -e ž, *lípica*, *lípov*, *lípovec*, *lípec*. Enako je cslovan. *lipa*, hrv., srb. *līpa*, rus. *lípa*, češ. *lípa*. Pslovan. \**lipa* je dalje enako z lit. *líepa*, let. *liēpa* in sorodno s stprus. *lipe* ter valiž. *llwyf* 'lipa'. Izhodiščno \**lēipā* je verjetno izpeljano iz ide. baze \**leip-* 'namazati s lepljivo snovjo', ki se ohranja še npr. v stind. *lepayati* 'namaže', gr. *lípos* 'maščoba', pslovan. \**lěpiti*, sloven. *lepiti*. Če je navezava pravilna, je beseda prvotno pomenila \*'tista, ki vsebuje lepljivo, mastno snov'. Lipini cvetovi namreč vsebujejo precej sladkorja, njeni plodovi pa tudi do 58 odstotkov maščobnega olja (Mi, 178, Be II, 143, ES XV, 115). Glej tudi *lepiti*, *līpan*, *lípe*.

**V katerih jezikih se tudi pojavlja ta beseda?**

**Iz katerega prajezika izvira ta beseda? Po čem to veste?**

# Zgodovina slovenskega jezika - temeljni mejniki

- v srednjem veku

- se oblikuje slovenščina kot jezik, ki se že razlikuje od drugih slovanskih jezikov

- do konca 16. stoletja

- nastanejo že vsa osnovna slovenska narečja (razen rovtarskega)

- v 2. pol. 16. stoletja

- slovenski protestantski pisci izoblikujejo slovenski knjižni jezik

- v nadaljnjih stoletjih

- ima izročilo knjižnega jezika slovenskih protestantskih piscev močan vpliv na knjižno normo, govorjeni jezik pa se od nje vse bolj odmika in se vse bolj narečno cepi

- v 2. pol. 18. stoletja

- se tudi knjižna slovenščina razdeli na tri pokrajinske variante (in prekmurski knjižni jezik)

- sredi 19. stoletja

- s t. i. novimi oblikami pride do dokončnega poenotenja knjižne slovenščine v skupni jezik vseh Slovencev; začne se oblikovati enotna podoba skupnega govornega jezika

- z osamosvojitvijo

- zaživi slovenski jezik polno življenje v prav vseh vlogah